

STUDENÁ VOJNA A JEJ KONFLIKTY V 50. A 60. ROKOCH

Medzinárodné usporiadanie po II. sv. vojne:

- systém založený na dohovoroch z Jaltskej a Postupimskej konferencie, zo záverov Norimberského a Tokijského procesu resp. z povojnovej retribúcie ako takej, zo vzniku novej všeobecnej medzinárodnej organizácie **OSN** a z vytvorenia nového medzinárodného menového a obchodného poriadku v podobe tzv. **brettonwoodského systému**

OSN – štáty sú si rovné, majú práv VETA, má vojenský aparát

- po vojne existuje 5 hlavných víťazov/veľmocí: ale iba **USA a ZSSR** v pozícii vtlačať ostatným svoju vôľu – tzv. **superveľmoci**; + bývalé koloniálne veľmoci ako **Francúzsko** a **Británia** príliš vysilené vojnou a majúce problémy s obnovou vlastnej ekonomickej sily, ale tiež z udržania svojho koloniálneho panstva, ktorého gro (hlavne ázijské dŕžavy, kde boli Japonskom ponižujúco porazení a miestne elity už necítili voči nim rešpekt...); + **Čína**, v ktorá bola počas vojny výrazne zdecimovaná a vyčerpávaná aj **naďalej občianskou vojnou medzi Čankajšovými nacionalistami a Mao ce-tungovými komunistami** -> hlavní víťazi rozhodujú o podobe medzinárodného systému aj formálne – stáli členovia najdôležitejšej **Bezpečnostnej rady OSN**

- všetky **hraničné zmeny** vynútené násilím mocnosťami Osi boli anulované; iba **ZSSR** si ponechal počas vojny získané územia (**Besarábia/Moldavsko, Karélia, pobaltské štáty, východné Prusko, východné Poľsko, Kurily + Podkarpatská Rus**) vzhľadom k jeho pozícii hlavnej vojenskej sily, ktorá porazila Nemecko; + **Bulharsko** si mohlo ponechať **Južnú Dobrudžu** (dobré vzťahy s Ruskom, resp. Sovietskym zväzom, autorita Jurija Dimitrova...) -> **neobnovila sa štátnosť Litvy, Lotyšska a Estónska** (zväzové republiky ZSSR); **Poľsko** bolo odškodnené ziskom nemeckých území až po Odru a Nisu; **Fínsko** si udržalo vnútornú nezávislosť na úkor tolerovania dominancie ZSSR v zahraničnej politike a obchode; v Postupime dohodnuté **vysťahovanie nemeckej menšiny z Poľska, Československa a Maďarska**

- **Organizácia spoločnosti národov** – presadená najmä americkým prezidentom **Roosveltom**, schválená v **4.1945** v **San Franciscu** (Charta OSN), oficiálne založená v **10.1945** so sídlom v **New Yorku** ...(orgány, kompetencie, klady a nedostatky, porovnanie so Spoločnosťou národov...) hl. orgán **bezpečnostná rada**. Štáty si boli rovné, už neboli pozdvižované veľmoci. Mala **vojenský aparát**, aby mohla zasahovať. Zároveň každý štát má právo **VETA**, aby mu neboli odopreté jeho základné liberálne princípy: **právo človeka a právo národa rozhodovať o svojom osude**.

- **Brettonwoodský systém** ... (čo, prečo, funkcionalita, do kedy... *Svetová banka, Medzinárodný menový fond*) Je systém založený na **ekonomickej pomoci USA** európskym hospodárskym štátom. Štáty od USA za finančnú pomoc nakupujú výrobky. Pri tomto systéme je stanovená **pevný kurz** medzi zlatom a americkým dolárom (= **zlatý štandard**). Toto fungovalo až do **70tych rokov**.

Studená vojna: ... (definovanie, príčiny, prejavy, dôsledky...)

- je to stav kedy medzi sebou bojujú kultúrne, politicky, hospodársky a ideologicky dve úplne odlišné veľmoci.

- komplex vzťahov, medzi východným blokom, sústredeným okolo ZSSR, a západným blokom, v čele s USA, ktorý mal charakter „**nekrvavej**“ vojny, konfliktne/konfrontačne vplývajúcej na všetky oblasti spoločnosti (politika, vojenstvo, ideológia, ekonomika, kultúra...). Skutočné vojny sa teda neodohrávali medzi veľmocami a ich vojensko-politickými blokmi, ale vždy iba medzi veľmocami a tretími krajinami...

Špecifiká studenej vojny:

- konflikt medzi dvomi jasne vyhranenými typmi štátov (politicko-ideologicky i ekonomicky): demokracia a voľný trh × totalita štátne hospodárstvo
- išlo o výrazný mocenský a „totalný“ konflikt, charakteristický neustálym vojensko-politickým napätím a snahou o úplne zničenie druhého systému
- prvý (a posledný...) **svetový bipolárny systém**, spočívajúci na dvoch úplne odlišných supervelmociach

Významné prejavy nesúlady medzi vojnovými víťazmi (Východ-Západ)

- február 1946 Stalin vo volebnom prejavy oprášil Leninovu tézu, že „pokiaľ existuje kapitalizmus, sú vojny nevyhnutné“... a tým aj zničenie kapitalizmu, resp. nemožnosť mierovej koexistencie komunizmu a kapitalizmu...
- marec 1946 Churchillov prejav vo **Fultone - železná opona...**

Postoj ZSSR:

1945-1946 nebolo taktickým cieľom ZSSR vytvorenie komunistických režimov vo východnej Európe, iba jeden z možných variant vývoja -> brzdenie príliš radikálnych miestnych komunistov a snaha o vládu širokej koalície pod komunistickou dominanciou/vplyvom. -> Až po voľbách v západných zónach Nemecka 1946, kedy tam komunisti dosiahli iba **zopár percent**, sa rozhodlo o **sformovaní svojho bloku**. Výsledok nemeckých volieb tak spochybnil pôvodnú stratégiu Moskvy spočívajúcu na účasti komunistov v širokých vláдах a koncepcia Európy so silným komunistickým vplyvom.

Postoj USA:

Jednoznačná **ekonomická dominancia** a víťazstvo vo vojne vedie k presvedčeniu o „nadradenosti“/vhodnosti amerického systému demokracie a voľného trhu a potrebe jeho šírenia vo svete – nutnosť prevzatia role svetovej veľmoci a zodpovednosti za vývoj sveta, ochranu demokracie...

Trumanova doktrína 3.1947, Marshallov plán (leto 1947) ... (čo, prečo, dôsledky...) *Organizácia pre európsku hospodársku spoluprácu...*

Trumanova doktrína, marec 1947 – vznikla ako reakcia na odstúpenie Británie od financovania Turecka, ktoré malo zabrániť nástupu komunizmu, ktorý chcel ovládať úziny Bosporu a Dardanely.

Marshallov plán, leto 1947 – Finančný plán, ktorý mal **rozbehnúť ekonomiku, hospodárstvo** v Európe. Vyčlenených bolo **13. miliárd** dolárov. Podmienkou bolo, že krajiny si musia **rozdeliť peniaze sami** a zároveň musia **zohľadniť ich vojenský a hospodársky potenciál**. Táto pôžička bola **bezplatná** a vykonaná.

Komunistické Informačné byro 9.1947 - Sklarzska Poreba ...(čo, prečo, dôsledky...)

V septembri v Poľsku 1947 sa konalo stretnutie európskych komunistov (fr, tal, maď, bulh, čsr a poľ) a **vzniklo kominforma** (keďže kominterna zanikla 1943), ktorá bola komunistické informačné byro.

Prvá berlínska kríza (1948-1949) ... (čo, prečo, vplyv na vzťahy Východ-Západ, vznik SRN 9.1949, vznik NDR 10.1949...)

ZSSR chcelo, aby bolo Nemecko neutrálne, čo si však uvedomovali západné mocnosti, aká by to bola nevýhoda. Preto za viedli **bizóniu 1946** (ekonomická a politická spolupráca Britov a Američanov na okupačných zónach Nemecka) a neskôr sa k ním pridalo aj Francúzsko a vznikla **trizónia 1947**.

V roku 1946 boli celonemecké voľby, v ktorých vyhrala **kresťansko-demokratická strana** na čele s **Konrádom Adenauerom**, komunisti vyhrali len v ich okupovaných častiach.

Západné mocnosti si uvedomili nereálnosť **spojenia Nemecka**. Preto sa rozhodli zaviesť **spoločnú menu** v rámci **trizónie**. Stalin sa tomuto snažil zabrániť, a preto okupoval západný Berlín od **júna 1948** do **mája 1949**. Západ vedel, že nemôže stratiť Berlín, preto mu pomáhala leteckými dodávkami (vojenské lietadlá = militarizácia).

Krátko na to **september 1949** bol prijatý **Nemecký základný zákon** (= ústava) a vznikla **Spolková republika Nemecko**, na čele bol **Konrád Adenauer**. Reakciou na ňu bol vznik **Nemeckej demokratickej republiky**, teda východné Nemecko, s významnou osobnosťou, kt. bola na čele od 1960-1973 **W. Ulbricht**

Bruselský pakt 3.1948, NATO 4.1949 ... (čo, prečo, ako, dôsledky...)

Bruselský pakt, marec 1948 – uzavretý medzi Fran, Belg, Lux, Holand a VB. Hovoril o vzájomnej sociálnej, kultúrnej, hospodárskej a vojenskej spolupráci na najbližších 50 rokov. Stal sa predchodcom pre vznik NATO. Týmto paktom a **pričlenením SRN vznikla Západoeurópska únia**.

NATO, apríl 1949 – bola založená podpisom zmluvy **12 štátov západného bloku**, a reakciou na nárast komunizmu vo východnom bloku. Cieľom bolo **zapojenie USA do EU** ako **prevenciu voči vzniku ďalšieho nacionálneho militarizmu**. Začiatok Kórejskej vojny ho podnietilo k rozvoju vojenských štruktúr. Prvý generálny tajomník **H. Ismay**.

Kórejská vojna (1950-1953) - 38. rovnobežka => severná **KĽDR (Kim Ir-sen)** a južná **Kórejská republika (Li Syn-man)** ... (príčiny, reakcia USA a OSN, postoj ZSSR a Číny, výsledok, dôsledky...)

Severná Kórea apelovala na Stalina, aby zaútočil na kapitalistov, to sa nestalo. Avšak dostala povolenie zo ZSSR na útok na **Južnú K.**, keďže Stalin očakával, že západné mocnosti sa nezapoja do tejto vojny, keďže Kórei sú na periférii záujmov. **1950** zaútočila severná K. na južnú. Spočiatku vyhrávala (s) a dostali sa až do **Soulu**, ale neskôr sa zapojili do vojny jednotky **OSN** a vyzeralo to na pád Severnej K. Do toho sa však zapojila **Čína** (na čele **Maocetung**) cez dobrovoľníkov. **McArthur** (generál USA) **hrozil jadrovou vojnou**. Situácia sa vyriešila **smrťou Stalina**, a v roku **1953** bolo **uzavreté prímerie** (nie mier!) na **38. rovnobežke** (kde prebiehala zákopová vojna).

rakúska a nemecká otázka

- po nástupe Chruščova k moci -> prvá deténce... mierová symbióza komunizmu a kapitalizmu (mierová súťaž systémov) -> obnova suverenity okupačnými zónami kontrolovaného Rakúska - tzv. **Rakúska štátna zmluva (1955)** s podmienkou „**večnej neutrality**“ – vyraďenie, je zmluva o ukončení okupácie Rakúska, podmienkou bola večná
- **SRN**: Parížskymi dohodami (1954) uznesené o rozšírení Bruselského paktu o SRN a **Taliansko** -> premenovaná na **Západoeurópsku úniu** -> + prijatie **SRN do NATO** a **obnovenie plnej suverenity Západného Nemecka** (ale zostávali tu spojenecké jednotky, SRN nesmela vyrábať jadrové, chemické a iné zbrane, armáda iba do 12 divízií...)

Varšavská zmluva (4.1955) - dôsledok **reakcie Moskvy** na začlenenie SRN do západoeurópskych štruktúr ... (ciele, prostriedky/mechanizmy realizácie, dôsledky...)

Bol **vojenský pakt krajín východného bloku**. Bol podpísaný v apríli **1955** vo Varšave **8 štátmi** (maď, ndr, Bulh, Alb, Rumun, Čsr, Poľ, ZSSR). Najvyšší orgán (oficiálne)= **Politický poradný výbor**. V praxi však rozkazy Spojeným obranným silám prichádzali zo ZSSR.

Jediná vojenská operácia (okrem rum a alb) bola invázia do Čsr v 1968. Na čele 1. Koněv („Ty Koneve!“).

Druhá Berlínska kríza (1961) ... (príčiny, realizácia, dôsledky...)

Problémom bol odliv mozgov z východného Berlína do západ. Na toto reagoval W. Ulbricht a apeloval na Chruščova. Ten sa snažil o neutralitu Berlína s čím západ nesúhlasil. Avšak padla dohoda o výstavbe Berlínskeho múru, ktorý oddeľoval tieto dve časti. Známy výrok Kennedyho v Berlíne 1963 „Ich bin ein Berliner“.

Karibská kríza (1962) ... (Kuba pred revolúciou 1958, Castrov porevolučný režim a vzťahy s USA a so ZSSR, príčiny, priebeh a dôsledky krízy... Batista, Fidel Castro, Kennedy, Chruščov, Zátoka svíň...)

Na Kube vládol diktátor Fulgencio Batista, ktorý viedol skorumpovaný režim. Toto sa nepáčilo mladému Fidelovi Castrovi, ktorý sa rozhodol zvrhnúť tento režim. Prvý prevrat (1953) bol neúspešný, preto ušiel do exilu. Na druhý pokus, 1959, zohral prívržencov a ukryl sa s nimi do lesov. Vďaka labilnému režimu sa okrem partizánov k nemu pripojil aj bežný ľud a zvrhli Batistu. Fidel sa dostáva do vedenia. Spočiatku vládne len nacionalisticky, avšak pre vyplnenie svojich vízií potrebuje zoštátnik majetok, najmä majetok USA na Kube. Tá nasadila na Kubu sankcie, a preto sa Fidel obrátil na ZSSR a navrhol im uskladiť ich jadrové zbrane na Kube.

Reakciou zrušenia diplomatických vzťahov s Washingtonom bolo vylodenie v zátok svíň (1961), kedy sa CIA vylodila na Kube, avšak toto vylodenie bolo neúspešné pre zlú organizáciu a zlému zbrojeniu. Kennedy bol vtedy prezident a keď zistil aké je slabé toto vylodenie, tak sa od neho dištancoval.

V 1962 vypukla kríza, kedy rakety boli umiestnené na Kube a zistili to Američania. Tí reagovali blokádou Kuby. Napokon sa USA dohodlo, že zruší blokádu a ZSSR odstránilo jadrové zbrane z Kuby.

všeobecné príčiny a dôsledky berlínskej a karibskej krízy: vznikli v snahe ZSSR posilniť svoju prestíž vnútri medzinárodného komunistického hnutia (oslabenie po rozporoch s Čínou, Juhosláviou...) -> skončili skôr diplomatickou porážkou ZSSR a posilnením prestíže amerického prezidenta -> Chruščovov politický pád × ale aj USA museli stiahnuť obdobne svoje rakety z Turecka a Talianska

Vojna v Indočíne:

- po ukončení japonskej okupácie Indočíny sa na severe Vietnamu vytvoril samostatný štát, kde hlavnú rolu hrala komunistická strana vodcu Ho Či Mina, ale na juhu sa obnovila francúzska koloniálna správa -> vojna vietnamských komunistov voči francúzskym kolonizátorom -> Francúzsko pod tlakom USA vytvorilo na juhu Vietnamský štát (s cisárom Bao Daiom) ako súčasť Francúzskej únie

- francúzske pokusy zlikvidovať komunistických partizánov Viet-minhu neúspešné – 1954 rozhodujúca porážka Francúzov pri Dien Bien Phu -> odchod z Indočíny + nastolenie úplne komunistického režimu na severe

- Ženevská konferencia o Indočíne (1954) – kompromis – Francúzsko sa stiahlo z Indočíny, ale od 17. rovnobežky zostal zachovaný južný nekomunistický Vietnam + samostatnosť Kambodže a Laosu podporovaných USA

- snaha USA zvýšiť obranyschopnosť regiónu voči komunistom -> 1954 na základe Manilskej zmluvy vzniká juhoázijská obranná zmluva SEATO, pričom k chránenému teritóriu pribudol aj Južný Vietnam, Kambodža a Laos

Vojna vo Vietname (1965-1975) ... tiež aj ako americko-vietnamská vojna... (situácia v regióne pred vojnou, príčiny, **incident v Tonkinskom zálive**, juhovietnamský režim -gen. Nguyen-van-Thieu, **Viet-cong**, reakcia Nixonovej administratívy, prenesenie bojov do aj Kambodže, *Agent Orange*, *Hočiminov chodník...*, **1973 Parížska dohoda** - USA sa mali stiahnuť armádu a Hanoj nemal zasahovať do juhovietnamských záležitostí -> v **1975** Sever dobyl Saigon -> **jednotná Vietnamská socialistická republika**.

dôsledky: výrazné deštrukcia pomeru síl v JV Ázii -> obava Číny z obkolesenia Sovietskym naklonených režimov -> kontaktovanie Washingtonu + čínsko-vietnamská vojenská roztržka - > relatívne dobré vzťahy USA-Čína

Príčiny: Bol Severný Vietnam ako **Vietnamská demokratická republika** (na čele **Ho Či Min**) a na juhu vznikla nekomunistická **Vietnamská republika**. Tam však tiež ostali komunistické jednotky, ktoré podporoval odboj zo sever. Vietnamu. K prvému stretnutiu medzi **partizánskymi vojskami** došlo v 1963.

Po **incidente v Tonkinskom zálive** v 1964 sa do vojny pridalo aj **USA**, po tom ako severovietnamské lode napadli americké torpédo, iným dôvodom bola aj obava o rozšírenie sa komunizmu v Ázii. Reakciou bolo bombardovanie severného Vietnamu, ktoré nariadil Johnson spolu s kongresom. Boje sa napokon odohrávali aj vo vedľajších štátoch (**Laos, Kambodža**).

Napriek postupom a sebavedomiu USA, postupne začali zisťovať, že táto vojna je veľmi nákladná a zabíja ich vlastných ľudí. Zároveň verejná mienka v USA sa stále zhoršovala. V roku 1973 uzavrelo USA mier **Parížskou dohodou** v Paríži a vojská sa stiahli z Vietnamu. V roku 1975 severný Vietnam dobyl aj hlavné mesto južného – **Saigon** (dnes **Ho Či Minovo mesto**).

1970 prenikli vojaci USA aj do Kambodže.

Ho Či minov chodník – bolo neutrálne územie, chodník, kde viedlo zásobovanie.

Nixon nariadil sťahovanie vojsk, ale nebol schopný ukončiť vojnu a pokračoval s náletmi aj na Laos, aj Kambodžu aj Vietnam.

Agent orange je názov pre zmes **chemických látok**, ktoré boli použité vo vojne vo Vietname.